

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за получаване на образователна и научна степен “доктор ” на тема: “ Преговорите на Турция за членство в Европейския Съюз” представен от докторант Елица Маркова

Рецензент: проф. д-р Антон Първанов

Предложеният дисертационен труд е посветен на актуална и значима - обществено и научно – изследователска проблематика, свързана с перипетиите, предизвикателствата, нерешените проблеми и перспективите в продължилите вече десетилетия стъпки, действия и преговори на Турция към ЕС, както и еволюцията в процеса на разширяване на ЕС, в който „казусът Турция” възприема очертанията на своеобразен „Рубикон”.

Проучването и анализа на всеки един от тях представлява истинско научно предизвикателство и крие не малко рискове и “подводни камъни” пред всеки изследовател. Неслучайно и проучванията по тази проблематика в нашата литература са твърде ограничени, като количество и качество. Поради това изборът на темата и направеното от Е.Маркова заслужава адмирации и уважение, резултатите са повече от добри.

Структурно изграждане и оформление

Дисертационният труд представлява внушително изследване от 215 стр., от които 8 стр. списък на литература и източници – общо 267 заглавия от които на латиница са 235 – предимно на английски и немски език; 32 са на кирилица, сред които 14 са от български автори, 18 са преводни– самостоятелни изследвания и сборници и колективни монографии. Привлечени са множество студии и статии в научна периодика – представени са най-авторитетните и влиятелни научни издания в САЩ и Западна Европа. При разработване на проблематиката в дисертационния труд са приведени и анализирани множество автентични източници и официални документи-37, както и разнообразни и полезни приложения-с.198-215.

Докторантката показва широка информационна осведоменост, теоретични познания и аналитични умения при разработването на проблематиката в дисертационния труд. Огромната информация е обработена и синтезирана в едно, с

умение и разбиране. В работата са формирани ясни позиции, съждения и изводи, които са защитени с основателни и обмислени аргументи. На редица места авторката коментира становища и позиции на други автори, което тя прави коректно и с приваждане на обективни аргументи. Добро впечатление прави и фактът, че цитиранията и позоваванията на други автори и източници са прецизни и коректни, на редица места са включени бележки под линия, които допълват или изясняват текста в изложението.

Структурата на дисертационния труд (Въведение, 7 глави, Заключение, библиография и приложения) е логично издържана, отговаря на поставените цели и задачи на изследването. Налице е съответствие между заглавието и съдържанието на дисертационния труд, между съчетаването на ретроспективния преглед, проследяване генезиса, развитието и реализацията на определени идеи, планове, политики и критично-сравнителния анализ на съдържанието, изложението и завършека на много от идейно-теоретичните постулати, инициативи и политики, засегнати и представени в дисертационния труд.

Въведението е написано в съответствие с изискванията – в него се представя същността и обхвата на проблематиката, актуалността на разглежданата проблематика, която според точното определение на Е. Маркова излиза от академичните рамки, предвещава сериозни обществено-политически и цивилизационни последици както за Турция и прилежащите около нея региони, така и за самия ЕС. Очертават се ситуационните полета на анализа (правно-процедурните перипетии на преговорния процес ЕС-Турция, както и общите и специфични предизвикателства пред участниците в тях), набелязват се ограниченията и изключванията в хода на анализа. Специално внимание следва да се обърне на теоретично-методологичните подходи с които докторантката подхожда към анализ на разглежданите проблеми, диалога с представителите на водещи школи и направления в различни научно изследователски дисциплини. Изведени са 4 изследователски хипотези за възможния изход от преговорния процес ЕС-Турция, както и 2 изследователски задачи, които са формулирани прецизно и изчерпателно.

В съдържателно отношение основните структурни части на дисертационния труд дават ясна представа за логиката на изследването, както и за формулирането на изводите, заключенията и теоретичните постулати.

Първата част на работата е посветена на процедурно-технологичните аспекти на казуса Турция към ЕС, перипетиите и обратите в този процес от началото му до наши

дни. Представени са убедително трудностите (вкл. чрез група от таблици и схеми), които възникват у двете страни, усилията и опитите за извеждане от задънената улица, в която изпадат тези преговори в определени периоди. В тази част е направен обстоен преглед на основната литература по проблематиката в който на критичен анализ са подложени и представени 8 основни кръга от теми, направления и автори.

Специално внимание във втората част се отделя на методологическите подходи при определяне същността на проблематиката в дисертационния труд, която е визуализирана сполучливо чрез обстойна схема(с.46) В работата се подлага на анализ и се проследява научната дискусия по категориалния апарат и съдържанието на такива обхватни, спорни и значими понятия каквито са институционализма в различните му измерения, конструктивизма, и по специално социалния конструктивизъм като инструмент за формиране на идентичност.

В следващите три части на работата обект на анализ са предизвикателствата в хода на преговорния процес и на евроинтеграцията на Турция, които докторантката квалифицира като „специфични” и „от един и същ порядък”. Първите са разгледани в две отделни глави като в тази за Турция са представени усилията в законодателната система- от сферите на правата на гражданите, гражданския контрол, до правата на жените и малцинствените общности (сред които се откроява кюрдската и Кюрдския проблем пред Турция) . Специално внимание се отделя на ролята и статута на армията в Турция, която има статута на извън/над политическа и партийна структура, в продължение на десетилетия има решаваща роля и участие в политическата стабилност и външно политическата активност на страната. Тук е направен и неособено сполучлив опит да се очертае ролята на Кипърския проблем, както за европейската интеграция, така и за двустранните отношения с две страни- членки на Съюза. Проблемите и предизвикателствата пред ЕС са разгледани в четвърта глава ,при което се извеждат параметрите на Копенхагенските критерии и Лисабонския договор като отправна точка и рамка на преговорния процес. Очертават се абсорбционния капацитет на ЕС, възможните негативни последици за установеното статукво в Съюза от евентуалното членство на Турция, въздействието на общественото мнение върху публичните дебати по тази проблематика.

Предизвикателствата от един и същи порядък за двата партньора в преговорите са обект на изследване в отделна пета глава. По отношение на тези за Турция Е. Маркова се концентрира върху специфичните особености и проблеми пред демокрацията в Турция с изходна база авторитарния кемализъм, при непрекъснатата

пряка (чрез военни преврати и установяване на хунтовски тип управление) или индиректна намеса на армейската върхушка в политическия живот на страната.

Нещо, което заслужава специални адмирации е задълбоченият анализ, който авторката прави на Исляма в политическата система и публичното пространство в Турция. Впечатляващо е познанията и аналитичния подход, с които авторката представя османското наследство, разделението на мюсюлманите, създаването и дейността на различните ислямски религиозни мрежи в лицето на движението „Нурджу“, суфитските братства Накшибенди и Сюлейманджи. Интерес предизвиква направения от Е.Маркова преглед на политизирането на Исляма в Турция чрез различни политически формации и добирването му да властови позиции през последните десетилетия като амалгама от „османизъм, вестернизъм, ислямизъм и тюркизъм“. Специално внимание в тази глава се отделя на анализа на идентичността в Турция, която е все още лабилна и историко-политически обременена (по изрече на Е. Маркова в „устойчива криза“ още от 1925г). Тя очертава двете основни направления – кемалистката и консервативната с техните съдържателни характеристики, стреми се да се утвърди нова – европейска идентичност; факторите, които съдействат или задържат нейното утвърждаване в публичното пространство (сред които Е. Маркова основателно отделя ролята на поколенията турски гастарбайтери трудещи се и живеещи в Европа повече от 4 десетилетия, както и случаите на нарастваща ксенофобия, рестрикции или нападки срещу мюсюлмани в Европа, вкл. и турски граждани).

Същностните, аналитични елементи в изследването се съдържат като че ли в най голяма степен в следващите му части. В шеста глава обект на анализ са хипотезите за възможните изходи от преговорния процес в обозримо бъдеще. В нея на базата на сентенции от римското право Е. Маркова очертава основните проблеми пред Турция и ЕС, прави оценка на актуалната ситуация, както и сполучлив опит според мен да набележи „типове вероятен изход от преговорите“. Справедливо се отбелязва задължителния характер на поетите ангажменти и за двете страни, при което нарастваща роля имат не само правителствата и институциите, но и такива фактори като общественото мнение или извън системни фактори, които сега остават в сянка. Акцентът в тази част е поставен върху библейския въпрос „Камо грядеши“, който получава съдбовно значение за бъдещето не само на Турция, но и на ЕС. Тази насоченост на анализа е продължена и в следващата част, където са представени алтернативите и пред Турция, и пред ЕС в случай на негативно или положително решение на преговорния процес. Е. Маркова не само добре познава вариантите

предложени от различни представители на европейската политологическа наука, като Е.Брок, Ф.Тасинари, М.Висман, В.Квайсер, но и влиза в диалог, коментира ги и предлага свои виждания. Специално място е отделено на турските визии за алтернативите на развития, привеждат се анализите на различни научно-изследователски центрове и отделни учени от Турция. На разгърнат и критичен анализ е подложена „доктрината Давутоглу” с нейните 3 методологически и 5 оперативни принципи и приоритети. Разгледани са основните направления в регионалната външнополитическа активност на Турция, като специално внимание се отделя на политиката на Турция към ислямските и арабски държави от Близкия и Среден Изток.

Наред с безспорните качества и достойнства на дисертационния труд в текста има места, които се нуждаят от прецизиране, изясняване последващо аргументиране:

- избрания начин за структуриране на дисертационния труд е нестандартен, но и не съвсем удачен от гледна точка на представянето на проблематиката. Множеството глави внасят монотонност и разпиляност в работата, още повече че някои от тях нито по обем, нито по съдържание имат характер на основни структурни елементи.

- при очертаване основните насоки в регионалната политика на Турция не е отделено подобаващо място на такива важни за Турция региони както за външната и политика, така и за европейската интеграция- каквито са Балканите, Кавказ и Източното Средиземноморие

- некоректно е поставянето на „Кипърския Въпрос в „”- това е един реален проблем с десетилетно развитие, чиято значимост за евроинтеграцията на Турция ще нараства и в бъдеще.

- макар и засегнат, като че ли остава в сянка и друг изключителна важен проблем за Турция- във вътрешен план- като критерии за нейната демократизация и за нейната евроинтеграция. Това е Кюрдския проблем, който е обвързан с такива аспекти като етнонационалната политика на Турция, насоките на развитието на Исляма, състоянието на сигурност и борбата против тероризма, развитието на ситуацията в Ирак, Сирия, Иран.

- при проследяване и представяне на развитието на политическите процеси и външната политика на Турция извън ползрението на авторката да останали изследвания на редица български специалисти и експерти като Е. Славкова, А. Желязкова, Б.

Маринков и др.,които биха били полезни на Е. Маркова в по-нататъшните и проучвания.

В *заключението* на дисертационния труд са отбелязани основните резултати и изводи от изследването, което е направено убедително и аргументирано. Представени са приносите на дисертационния труд, които според мен обективно и коректно отразяват научноизследователските резултати и постижения, съдържащи се в изследването.

Представеният автореферат е комплексен и изчерпателен, отговаря на изискванията, синтезирано представя основните характеристики, приносните елементи на изследването. По проблематиката на дисертационния труд авторката има редица публикации 2 от които са пряко свързани с проблематиката на дисертационния труд.

Общо заключение и предложение: Представеният за обсъждане дисертационен труд съдържа всички необходими елементи, качества и характеристики на аналитично-теоретично изследване, посветено на научноизследователски и обществено политически значима проблематика. В него са налице оригинални идеи, значими научни приноси, ретроспективно аналитично проследяване

Докторантката Елица Маркова проявява завидна информационно-документационна и научна осведоменост по разглежданата проблематика, професионализъм и компетентност, коректност и принципен подход към научната дискусия. Въз основа на вече посочените достойнства и качества на представения дисертационен труд си позволявам да препоръчам на членовете на уважаемото Научно жури да дадат своя положителен вот за присъждане на Елица Маркова научната и образователна степен „доктор ”.

05.06.2011 г.

Рецензент: проф. д-р Антон Първанов

София